

Asia: Korvaus äänitteiden käytöstä fysioterapiayrityksissä

Annettu: 11.11.1997

Suojatuilla äänitteillä olevien esitysten välittäminen radiovastaanottimen avulla asiakkaille fysioterapiayrityksessä oli äänitteiden välillistä käyttöä julkisessa esityksessä, josta tekijänoikeuslain 47 §:n nojalla oli suoritettava korvaus esittäville taiteilijoille ja äänitetuottajille.

### **Selostus asiasta**

X ry, asiamiehenään asianajaja I.S., on 25.6.1997 päivätyllä kirjelmällään pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa tekijänoikeuslain 47 §:n tulkinnasta. Hakija kysyy, onko fysioterapiayritysten suoritettava tekijänoikeuslain 47 §:ssä tarkoitettua korvausta radiovastaanottimen auki pitämisestä potilaiden hoidon aikana ja/tai odotustiloissa. Hakija kysyy myös, tuleeko fysioterapiayritysten suorittaa korvausta, vaikka radiota ei odotustiloissa pidettäisikään auki.

Fysioterapiayrityksistä hakija kertoo, että fysioterapiayritykset ovat pääosin pieniä 1-5 henkilöä työllistäviä yrityksiä. Pääosa hoidosta kestää puolesta tunnista 45 minuuttiin. Odotustiloissa ei normaalisti oleskella pitkään, sillä hoitoajat noudattavat varsin tarkoin annettuja aikoja eikä akuutteja tapauksia käytännössä ole. Siten lähes kaikki asiakkaat saapuvat paikalle juuri ennen sovittua hoitoaikaa ja hoito alkaa tavanomaisesti ennalta sovittuna aikana.

Hakija kertoo, että itse hoidon aikana radion auki pitäminen ei pääsääntöisesti ole perusteltua viihtyvyyden lisäämiseksi. Monissa hoidoissa tai tilanteissa radion auki pitämisestä voi olla suoranaista haittaa tai se on ajatuksellisestikin täysin mahdotonta. Näin on esimerkiksi fysiokimpan ja muun vastaavan ryhmässä tapahtuvan toiminnan aikana tai kun potilaan hoitotarvetta ja hoidon edistymistä kartoitetaan. Osassa hoidosta radion aukiolosta ei ole sanottavampaa haittaa eikä hyötyäkään. Tilanteita, joissa radion aukiolosta olisi hyötyä, on hakijan mukaan vaikea kuvitella. Tämä johtuu siitä, että fysikaalisessa hoidossa potilas on joko aktiivisen toiminnan objekti, jolloin hän keskittyy annettavaan hoitoon, tai sitten hän itse toimii aktiivisesti. Tällaisissa tilanteissa ihminen ei huomioi ulkopuolisia ärsykeitä, kuten taustalla auki olevaa radiota. Hakijan mukaan pääosa hoidosta tapahtuu siten, että suljetussa tilassa on paikalla vain hoitoa antava henkilö ja potilas. Muiden kuin hoitohenkilökunnan pääsy hoitotilaan on jo potilaan intimiteettisuojan johdosta ehdottomasti kielletty.

Tekijänoikeuslain 47 §:n tulkintaan liittyen hakija viittaa hallituksen esitykseen 185/1996 vp, jossa sivulla 3 todetaan:

"Korvausoikeus ulottuu esimerkiksi diskoteekeissa ja äänilevyautomaateissa tapahtuvan välittömän käyttämisen lisäksi kaikkiin niihin tilanteisiin, joissa kahviloissa, ravintoloissa, hotelleissa,

partureissa, kampaamoissa, linja-autoissa tai muissa vastaavissa paikoissa välitetään suojatuilla äänitteillä olevia esityksiä esimerkiksi radio- tai televisiovastaanottimien avulla yleisölle."

Hakija toteaa, että hallituksen esityksessä mainituissa tiloissa oleskellaan pitkään ja niihin pääsy on vapaata vaatimatta ennalta sovittua aikaa. Niihin voidaan tulla niin sanotusti kadulta hetken mielijohteesta. Hakijan mukaan näin ei ole asia fyysikaalisten hoitolaitosten kohdalla. Niiden oleskelutiloihinkaan ei saavuta varaamatta ennalta aikaa. Ajan varaaminen tapahtuu normaalisti puhelimitse. Lisäksi oleskelutiloissa ollaan vain aivan lyhyitä aikoja, päivittäin kuin ollaan hallituksen esityksessä mainituissa tiloissa. Itse hoitotila on hoidon ajan suljettu tila, jonne ei muilla ole pääsyä.

### **Gramex ry:n vastine**

Tekijänoikeusneuvosto on varannut Esittävien taiteilijoiden ja äänitteiden tuottajien tekijänoikeusyhdistys Gramex ry:lle (jäljempänä Gramex) mahdollisuuden kirjallisen vastineen antamiseen.

Gramex on 20. elokuuta 1997 päivätyssä kirjelmässään tekijänoikeusneuvoston lausuntoon 1990:14 viitaten todennut, että asia on jo kertaalleen saman lausunnonpyytäjän hakemuksesta ratkaistu.

Gramex on 26. elokuuta 1997 päivätyssä lisäkirjelmässään viitannut tekijänoikeusneuvoston lausuntoon 1990:14 ja tekijänoikeusjärjestö Teoston tuon asian yhteydessä esittämään. Gramexin mukaan tekijänoikeusneuvoston ratkaisu lausunnossa 1990:14 on oikea. Gramex toteaa, että X ry:n edustamien elinkeinonharjoittajien liiketoiminnassaan esittämä musiikki on tekijänoikeudellisesti julkista esittämistä.

Vastineen liitteenä on tekijänoikeusneuvoston lausunto 1990:14.

### **TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO**

Tekijänoikeusneuvosto toteaa aluksi, että lausuntopyyntö ei koske samaa tulkintakysymystä kuin tekijänoikeusneuvoston lausunto 1990:14. Lausunto 1990:14 koski tekijöiden oikeuksia ja tekijänoikeuslain 2 §:n tulkintaa. Nyt kyseessä oleva asia koskee esittävien taiteilijoiden ja äänitteiden tuottajien oikeuksia ja tekijänoikeuslain 47 §:n tulkintaa.

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

#### **Tekijänoikeuslain 47 §**

Äänitteiden käyttöön liittyy tekijänoikeuslain 1 luvun mukaisia tekijän oikeuksia ja lain 5 luvun mukaisia niin sanottuja lähioikeuksia. Tekijöitä ovat esimerkiksi säveltäjät, sanoittajat ja sovittajat. Teosten tekijöillä on tekijänoikeuslain 2 §:n 1 momentin mukaan tietyin rajoituksin yksinomainen oikeus määrätä teoksesta muun muassa saattamalla se yleisön saataviin. Saman pykälän 3 momentin

mukaan teoksen yleisön saataviin saattamista on muun muassa teoksen esittäminen julkisesti. Julkisenä esittämisenä pidetään myös ansiotoiminnassa suurehkolle suljetulle piirille tapahtuvaa esittämistä.

Tekijänoikeuslain 5 luvussa on säädetty eräistä tekijänoikeutta lähellä olevista oikeuksista eli niin sanotuista lähioikeuksista. Lähioikeudella suojattavia tahoja ovat muun muassa esittävät taiteilijat ja tekijänoikeuslain 46 §:ssä tarkoitettujen laitteiden eli äänitallenteiden tuottajat. Toisin kuin tekijöillä teosten osalta, esittävillä taiteilijoilla ja äänitteiden tuottajilla ei ole yksinoikeutta määrätä äänitteiden julkisesta esittämisestä. Sen sijaan heillä on oikeus korvaukseen, kun äänitteitä käytetään julkisessa esityksessä. Tekijänoikeuslain 47 §:n 1 momentin mukaan jos 46 §:ssä tarkoitettua laitetta pykälässä mainittuna aikana välittömästi tai välillisesti käytetään radio- tai televisiolähetysessä tai muussa julkisessa esityksessä, on tuottajalle sekä esittäville taiteilijalle, jonka esitys on tallennettu laitteelle, suoritettava korvaus. Lain 46 §:ssä tarkoitettu aika on tilanteesta riippuen 50 vuotta joko tallentamisvuodesta tai tallenteen ensimmäisestä julkaisemis- tai julkistamisvuodesta.

Kun nykyinen tekijänoikeuslaki säädettiin lailla 404/1961, esittävällä taiteilijalla ja äänitteen valmistajalla oli lain 47 §:n mukaan oikeus korvaukseen äänitteen käyttämisestä radio- tai televisiolähetysessä. Korvausoikeus laajennettiin lainmuutoksella 34/1991 koskemaan myös äänitteen käyttöä ansiotarkoituksessa tapahtuvassa muussa julkisessa esityksessä. Lainmuutos pohjautui hallituksen esitykseen 161/1990 vp.

Hallituksen esityksessä 161/1990 vp todetaan muun muassa, että esittävien taiteilijoiden suojan tarve on kehittynyt samaan suuntaan kuin tekijöiden. Korvausoikeuden laajentamista perustellaan viitaten yhtäältä musiikin käyttötilanteiden muuttumiseen ja toisaalta esittävien taiteilijoiden, äänitteiden valmistajien sekä radioyritysten suojaamisesta tehtyyn kansainväliseen yleissopimukseen (SopS 56/1983, niin sanottu Rooman yleissopimus) ja muiden maiden vastaavan lainsäädännön sisältöön. Esityksen mukaan äänitteiden käyttö on usein olennainen osa liiketoimintaa tai muuta ammattimaisesti harjoitettua toimintaa, kuten diskoteekkien ja äänilevyautomaattien kohdalla. Äänitteitä voidaan käyttää myös esimerkiksi asiakkaiden viihtyvyyden ja sitä kautta tuotteiden myynnin edistämiseksi. Esityksessä todetaan, että esittävien taiteilijoiden ja äänitteiden tuottajien työn tulosten korvauksetonta käyttöä tällaisissa yhteyksissä ei voida pitää kohtuullisena. Rooman yleissopimuksen osalta esityksessä viitataan sopimuksen 12 artiklaan. Sen mukaan esittäville taiteilijoille, äänitteiden valmistajille tai molemmille tulee käyttäjän maksaa kertakaikkinen, kohtuullinen korvaus, jos kaupallisessa tarkoituksessa julkaistua äänitettä tai sen monistetta käytetään välittömästi radiolähetyseseen tai välittämiseen yleisölle. Esityksessä todetaan, että Rooman yleissopimus rakentuu sille peruslähtökohdalle, että äänitteiden käyttämisestä julkisiin esityksiin tulisi suorittaa korvaus. Lisäksi todetaan, että eroksi tekijöiden oikeuksien ja toisaalta esittävien taiteilijoiden ja äänitteiden valmistajien oikeuksien välille jäisi se, että tekijöiden lupa edelleen olisi hankittava ansiotarkoituksesta riippumatta kaikkiin julkisiin esityksiin. Esityksen mukaan julkisella esityksellä tarkoitetaan 47 §:ssä samaa kuin lain 2 §:ssä. (esitys s. 24-25 ja s. 54)

Euroopan unionissa esittävien taiteilijoiden ja äänitteiden tuottajien oikeuksia yhtenäistettiin vuokraus- ja lainausoikeuksista sekä tietyistä tekijänoikeuden lähioikeuksista henkisen omaisuuden alalla annetulla neuvoston direktiivillä 92/100/ETY. Direktiivin 8 artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on säädettävä oikeudesta varmistaakseen, että käyttäjä maksaa kohtuullisen kertakorvauksen, jos kaupallisessa tarkoituksessa julkaistua äänitettä tai sen kopiota käytetään vapaasti etenevien radioaaltojen välityksellä tapahtuvaan yleisradiointiin tai mihin tahansa välittämiseen yleisölle.

Direktiivin edellyttämät muutokset tehtiin tekijänoikeuslakiin lailla 446/1995. Tällöin 47 §:n 1 momenttia muutettiin siten, että säännöksestä poistettiin ansiotarkoitusta koskeva edellytys. Tämän jälkeen esittävillä taiteilijoilla ja äänitetuottajilla oli 47 §:n mukaan oikeus korvaukseen, jos äänitettä käytettiin radio- tai televisiolähetyksessä tai muussa julkisessa esityksessä.

Viimeksi lain 47 §:n 1 momenttia on muutettu lailla 365/1997, joka tuli voimaan 15.5.1997. Säännökseen lisättiin toisaalta esittävien taiteilijoiden ja äänitteiden tuottajien korvausoikeuden ja toisaalta äänitteiden käyttäjien korvausvelvollisuuden selventämiseksi sanat "välittömästi tai välillisesti". Muutoksella vahvistettiin nimenomaisesti se, että oikeus korvaukseen koskee myös sellaisia tilanteita, joissa äänitteiden käyttö julkiseen esitykseen on välillistä. Välillistä käyttöä ovat lainmuutoksen perustana olleen hallituksen esityksen mukaan sellaiset esitykset, joissa esimerkiksi radio- tai televisiovastaanottimen avulla välitetään lähetyksessä käytetyllä äänitteellä olevia esityksiä yleisölle. Korvausoikeus ulottuu esimerkiksi diskoteekeissa ja äänilevyautomaateissa tapahtuvan välittömän käyttämisen lisäksi kaikkiin niihin tilanteisiin, joissa kahviloissa, ravintoloissa, hotelleissa, partureissa, kampaamoissa, linja-autoissa tai muissa vastaavissa paikoissa välitetään suojatuilla äänitteillä olevia esityksiä esimerkiksi radio- tai televisiovastaanottimien avulla yleisölle. (HE 185/1996 vp s. 2 ja 3)

#### Julkisesta esittämisestä

Esittävän taiteilijan ja äänitteen tuottajan oikeus korvaukseen koskee äänitteen käyttöä julkisessa esityksessä. Oikeus ei kata esittämistä yksityisessä piirissä. Julkista esittämistä ei ole tekijänoikeuslaissa määritelty. Kysymystä esityksen julkisuudesta on kuitenkin käsitelty tekijänoikeuslain valmisteluaineistossa ja oikeuskäytännössä.

Tekijänoikeuslain 2 §:ää koskien on komiteamietinnössä 1953:5 (s. 47) mainittu tekijän yksinoikeuden ulkopuolelle jäävänä teoksen esittäminen yksityisissä piireissä. Esimerkkinä tästä mainitaan esittämiset "rajoitetuissa piireissä" ja taideteoksen näyttäminen niille, jotka käyvät teoksen omistajan kodissa. Mietinnön mukaan "missä raja on vedettävä yleisön ja yksityisen piirin välille, voi kuitenkin käytännössä aiheuttaa vaikeuksia. Yleisesti pätevää määritelmää kummastakaan käsitteestä tuskin voidaan antaa, vaan on jokainen tapaus arvosteltava erikseen elämän yleisten sääntöjen mukaan sekä ratkaisu erimielisyyden sattuessa jätettävä oikeuskäytännön varaan." Myös hallituksen esityksen 23/1960 vp (s. 2) mukaan rajan vetäminen yleisön ja yksityisen piirin välille on tehtävä kussakin tapauksessa yleisen käsityskannan mukaan.

Tekijänoikeuslakia valmisteltaessa pidettiin tarpeellisena ottaa lain 2 §:ään erityinen säännös ansiotoiminnassa tapahtuvasta esittämisestä suurehkolle suljetulle piirille. Vuoden 1960 hallituksen esityksessä (s. 2) todetaan, ettei teosten esittämistä eräissä olosuhteissa voida pitää julkisena sanan tavallisessa merkityksessä, mutta ei myöskään katsoa yksityiselämän piiriin kuuluvaksi. Esimerkkinä mainitaan niin sanotun teollisuusmusiikin esittäminen, jossa teollisuusyritykset ja muut ansiotoimintaa harjoittavat liikkeet järjestävät työpaikoille musiikkia esimerkiksi radion välityksellä henkilökunnan viihdytykseksi sekä samalla parempien työsuoritusten aikaansaamiseksi. Esityksessä todetaan, että koska pääsy työpaikoille yleensä on ulkopuolisilta kielletty, voidaan tuskin katsoa, että sävellysteos tuollaisessa tapauksessa on saatettu yleisön saataviin. Kun musiikin esittämisestä saattaa olla liikkeen omistajalle huomattavaa etua, pidettiin kuitenkin kohtuullisena rinnastaa tässä muodossa tapahtuva teoksen käyttäminen teoksen julkiseen esittämiseen.

Myöhemmässä lainvalmisteluaineistossa on esimerkiksi hallituksen esityksessä 235/1985 vp (s. 12) radio- ja televisiolähetysten edelleenlähettämisen käsittelyn yhteydessä todettu, että yleisöksi katsotaan henkilöittäin määrittelemätön vastaanottajajoukko. Vapaasti etenevillä radioaalloilla tapahtuvat lähetykset täyttävät esityksen mukaan aina tekijänoikeudellisen julkisuus-kriteerin. Kaapeliverkoissa tapahtuva lähettäminen on julkinen esitys, jos verkko on avoin - siihen voi periaatteessa liittyä kuka tahansa - tai jos verkko on laaja.

Korkein oikeus on käsitellyt julkista esittämistä esimerkiksi ratkaisussa KKO 1968 II 81, jossa linja-auton omistaja veloitettiin suorittamaan säveltäjälle hyvitys auton kaiuttimien välityksellä matkustajille esitetyistä Oy Yleisradio Ab:n lähettämistä sävelteoksista.

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt julkista esittämistä muun muassa lausunnoissaan 1986:11, 1986:12, 1990:14, 1993:1, 1996:8 ja 1997:5. Lausunnon 1986:11 mukaan vankilassa vankilaviranomaisten toimesta tapahtuva videoiden ja nauhoitettujen televisio-ohjelmien esittäminen vangeille vapaa-ajan toimintana oli tekijänoikeuslain 2 §:ssä tarkoitettua julkista esittämistä. Lausunnon 1986:12 perusteella valokuvan esittäminen eläkeläisseurassa, johon kaikilla tietyn paikkakunnan eläkeläisillä on mahdollisuus osallistua, on julkista esittämistä. Jos on kysymys vain muutaman henkilön muodostaman, lähinnä ystävyys-suhteisiin perustuvan seuran kokouksista, joista ei tiedoteta julkisesti, esittäminen tapahtuu yksityisessä piirissä. Lausunnon 1990:14 mukaan musiikin esittäminen fysikaalisissa hoitolaitoksissa oli tekijänoikeuslain 2 §:n 3 momentin ensimmäisessä virkkeessä tarkoitettua julkista esittämistä. Lausunnon mukaan hoitolaitoksen asiakkaat ja henkilökunta eivät muodostaneet tekijänoikeuslain 2 §:n 3 momentin viimeisessä virkkeessä tarkoitettua suljettua piiriä. Lausunnossa todettiin, että fysikaalisten hoitolaitosten toiminta oli julkista elinkeinonharjoittamista, hoitolaitosten asiakkaiksi pääsivät ketkä tahansa ja että asiakaspiiri ei ollut mitenkään etukäteen rajattu tai määrätty. Lausunnon mukaan kysymyksessä oli tekijänoikeudellisessa mielessä niin sanottu avoin piiri, joten esittäminen oli katsottava julkiseksi. Lausunnossa 1996:8 televisio-ohjelman esittämistä asuntohotellin huoneessa ja lausunnossa 1997:5 musiikin esittämistä takseissa yhden tai useamman asiakkaan ollessa kyydissä pidettiin julkisena esittämisenä. Tekijänoikeuslain 47 §:n tulkintaa neuvosto on käsitellyt lausunnoissaan 1995:19 ja 1995:20. Lausunnot liittyivät kysymykseen äänitteiden välillisen käytön korvaamisesta.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, ettei ole perustetta tulkita tekijänoikeuslain 47 §:n sisältämää käsitettä julkinen esitys eri lähtökohdista kuin tulkittaessa tekijänoikeuslain 2 §:n sisältämää ilmaisua julkinen esittäminen. Siten lain 47 §:n tulkinnassa voidaan tulkinta-aineistona käyttää samaa aineistoa kuin tulkittaessa lain 2 §:n yhteydessä julkisen esittämisen käsitettä.

#### Äänitteiden välillinen käyttäminen fysioterapiayrityksissä

Hakijan lausuntopyynnössä on kysymys siitä, onko fysioterapiayrityksissä tapahtuva äänitteiden välillinen käyttö radiovastaanottimien avulla yksityisessä piirissä tapahtuvaa äänitteiden kuuntelemista vai onko se yleisölle välittämistä ja siten julkista esittämistä.

Fysioterapiayrityksessä radiovastaanotinta pidetään auki elinkeinon harjoittamisen yhteydessä. Suojattuja äänitteitä sisältävien radiolähetysten kuulijakunta määrittyy yrityksen henkilökunnan ja yritykseen tulevien asiakkaiden mukaan. Fysioterapiayritysten asiakaspiiriä ei ole yleisesti mitenkään rajattu. Siten kysymyksessä on tekijänoikeudellisesti niin sanottu avoin piiri. Tilanne rinnastuu tekijänoikeuslain 2 §:n 3 momentin ensimmäisessä virkkeessä tarkoitettuun julkiseen esittämiseen.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, ettei suojatuilla äänitteillä olevien esitysten välittämistä radiovastaanottimien avulla asiakkaille fysioterapiayrityksessä voida pitää esittämisenä yksityisessä piirissä. Vaikka tietyn hoidon aikana tai odotustiloissa henkilökuntaan kuuluvan tai kuuluvien lisäksi olisi läsnä vain yksi asiakas, kysymyksessä on äänitteiden (välillinen) käyttö julkisessa esityksessä, josta tekijänoikeuslain 47 §:n nojalla on suoritettava korvaus esittäväälle taiteilijalle ja tuottajalle. Tekijänoikeuslaissa ei ole säädetty lain 47 §:n mukaisen korvauksen suuruudesta.

Lausuntoon liittyvät jäsenten Valteri Niirasen, Jyrki Nikulan ja Kirsi-Marja Okkosen eriävät mielipiteet.